

Vallavalitsus käib külakorda

MARIS JÕGEVA,
VORMSI VALLAVANEM

Septembris alustas Vormsi vallavalitsus kohtumistega küla- des. Esimesed kohtumised on juba toimunud. Septembris saadi kokku Svibys talumuuseumis ja oktoobri lõpus Suuremõisa inimestega Tallide tallis.

Kohtumistel on kaks olulist eesmärki – saada omavahel lähemalt tuttavaks ning arutada otse ja omadega saare igapäevaelu puudutavaid teemasid.

Sellised kohtumised annavad siirast ja praktilist tagasisidet vallavalitsuse tegemistele. Vahetud vestlused sünnitavad aga olulisi mõtteid, mida me igaüks saame kas vallavalitsuses töötades või siis külaelu edendades arvesse võtta. Lisaks on võimalik igal korral pühenduda neile teemadele, mis on antud küla elanikele tähtsamad.

Svibys arutati pikemalt ohutust liiklemisest ja teehooldusest sadama–Hullo teel, Suuremõisas seevastu rääkisime mõisapargist ja võimalikest visioonidest selle esiletõstmisel, aga ka elektrivarustusest saarel. Mõlemal

kohtumisel arutati üldplaneeringuga kavandatavast, info jagamise parandamisest ja inimlikest soovidest. Kohtumised on olnud eelkõige soojad ja meeldivad jutuajamised, mis pole ametliku koosolekuga võrreldavad, aga on kokkuvõttes siiski tõised.

Võrdselt meeldiv ja kasulik on nii uute kui vanemate olijate seltsis kuulata, kuidas keegi on Vormsisse sattunud ja siia jäänud,

arutada mis tooks inimesi, kes saarega end sidunud, siia püsivamalt.

Vormsi külad teevad saare ainulaadseks. Aastaga loodame saarele külakohtumistega ringi peale teha, et siis uuele ringile minna. Kindlasti võivad ka külad ise initsiatiivi haarata ja vallavalitsuse külla kutsuda. Senisest kogemusest soovitatakse aga soojalt – külas käimine on tervendav!

Külaelanikega kohtumine Suuremõisas toimus Tallide talli koduses õhkkonnas. Arstina töötav Kahro Tall nentis, et kahjuks ei saanud paljud külaelanikud tulla, sest on külmetushaiguste aeg. Foto Kahro Tall

Algavad üldplaneeringu arutelud

Uue üldplaneeringu arutelud toimuvad Vormsi rahvamajas. Kogunetakse kell 13.30 ja ametlik osa algab kell 14. Soovijatel on võimalik arutelu jälgida veebis. Rohkem infot www.vormsi.ee

• **R, 3. nov teemad:** külasüdamed; detailplaneeringu kohustus; planeeritud maakasutus – juhtotstarvete määramine (elamumaad, tootmiskaad, ärimaad, puhke- ja virgustusmaad, tehnomaad, transpordimaad, jäätmehooldla maad, ühiskondlike hoonete maad jne).

• **R, 1. dets teemad:** tehnotaristu (elekter, tuletõrje veevõtukohtad, puurkaevud, puhastid jms); taastuvenergia; teedevõrk ja teede avalik kasutus; matkarajad; külasadamad.

• **R, 5. jaan 2024 teemad:** väärtuslik põllumajandusmaa; väärtuslik maastik; esmane rohevõrgustiku analüüs; miljööväärtuslikud alad; vaated; kohaliku kaitse objektid.

• **R, 2. veebr teemad:** maakasutus- ja ehitustingimused; muud teemad.

Üldplaneeringu töörühm, mis kohtub konsultandi OÜ Kobrasega, on nüüd laiapõhjalisem: Jaak Kaabel, Meelis Mägi, Arvo Oorn, Elle Puurmann, Ants Rajando, Algor Streng, Henry Timusk ja Maris Jõgeva.

Jahiselts ootab vormsilasi hundijahile

VORMSI JAHISELTS

Vormsi jahiselts kutsub kõiki ühisele hundijahile. Kogunetakse laupäeval, 18. novembril kell 11 jahimaja (Hullo kaalumaja) juures.

Vormsil on elupaiga leidnud hundikari. Varitsusjahil on õnnestunud küttida vaid kolm algajat hundikutsikat. Hundijahile on oodatud kõik, kes tunnevad muret Vormsi koduloomade saatuse ja looduse tasakaalu pärast.

Kui hunt on sattunud saarele, on Vormsi rahvas minevikus korraldanud klapperjahti (ehk ajujahti). Viimane selline külavanemate käsuga saarerahva kokkukutsumine toimus 1920. aastal. Tookord

hunti ei tabatud ja rahvas jäi arvamisele, et keegi oli ikkagi „suurt koera“ näinud.

Ajujahil saab veeta meeldiva poolpäeva Vormsi metsades kõndides ja osaleda arutelus, kuidas edaspidi Vormsil jahipidamist selliselt korraldada, et saaks harida maad, metsa kasvatada ja loomi pidada.

Oodatud on nii vormsilased kui külalised!

Vormsi ja hundid

ANTS VARBLANE

Ega ei tahakski hundist juttu teha, sest rahvatar- kus ütleb, et „ära kurja karja kutsu“ või „kus hundi juttu, seal hunt kohal“. Rahvusloomaks valiti ta 2018, sest ta on väga tark ja vajalik loom meie looduses.

Vormsile on hunt sattunud pea igal talvel ja läinud edasi Hiiumaale või pööranud tagasi mandrile. Vahel on üksik vana loom, kes karjast minema aetud, jäänud ka suveks Vormsile. Möödunud talvel aga tuli meile hundipaar (arvatavasti assisteeris neid veel üksik hunt) ja rajasid siia oma kodupiirkonna.

Karja kodupiirkonnaks loetakse normaalselt 950 km². Meie saar on aga vaid 93 km². Seega otsustasid nad hakkama saada 10 korda väiksemal alal kui see tavaliselt juhtub.

Teadlased on selgitanud, et suurkiskjad saavad söönuks kui ühel ruutkilomeetril on vähemalt 100 kilogrammi sõraliste biomassi. Kui 2/3 sellest massist moodustaksid põdrad, siis võiks meil olla ligi 35 põtra, 60 metssiga ja 80 metskitse. Tegelikult on need arvud lähedased meie kütitud suurulukite arvuga. Siit järeldus, et kui jahipidamine lõpetada, siis peaks kiskjad Vormsil söönuks saama. Sellisel juhul looduse tasakaal toimiks ja milleks sellesse siis sekkuda...

Paraku ei ole see nii lihtne, sest saarel elavad inimesed. Meil on püsielanikud ja nn pendelrändajad, lisaks neile veel suvevormsilased ja turistid. Vormsilastel on koduloomad ja paljudel lemmikloomad.

Hundil puudub looduslik vaenlane. Tema seisund sõltub saakloomade (põder, metskits ja metssiga) asurkonna seisundist. Hundi vaenlaseks on haigus ja tühi kõht. Paremaid jahimaid läheb ta otsima alles siis, kui saakloomade (kelle hulka võib sattuda

Suvel ründasid hundid Vormsil veisekarju ja viga said üksikud loomad. Oktoobris ründasid hundid lambakarja Borrbys, kus 28pealisest noorkarjast sai viga 25 lammast, neist kuus olid surnud ja kaheteistkümnele tehti hädatapp. Pilt on illustratiivne. Foto Rain Carnation/Pixabay

ka inimene) seisund on muutunud nii kesiseks, et kutsikaid ei õnnestu enam üles kasvatada.

Miks ma hirmutan inimesi hundiga? Kui hundi kodupiirkond on normaalse suurusega, siis inimest kohtab ta harva ja loomult on hunt inimpeglük. Vormsil, vaatamata sellele, et siin elab vähe inimesi, kohtuvad nad pea igapäev inimestega. Tekib olukord, kus hundid ei ole mitte meie saarel, vaid meie oleme sattunud huntide kodupiirkonda, kus kehtivad nn hundiseadused.

Kuidas edasi? Jahiseltsile on antud hundi küttimise luba nn nuhtlusisendi küttimiseks. Paraku on õnnestunud küttida enamasti vaid tänu juhustele kolm noort kutsikat. Karja juhid õpetavad allesjäänud ja valmistuvad jaanuaris algavaks jooksuajaks.

Läbi aegade on hundi taltsutamine olnud küla või kogukonna probleem. Vormsil on teada, et külavanemate käsuga aeti kogu saarerahvas klapperjahile, kus puidust klapperitega kolistades liikus inimkett ühest saare otsast teise. Ega meiegi teisiti seda hundiprobleemi ei lahenda, kui ühisel jõul.

Ajujaht Vormsil

Ajujahi korraldaja on Vormsi jahiselts. Seltsil on pikaaegsed kogemused ajujahtide korraldamisel. Vormsi jahiselts tegutseb ise- seisvalt aastast 1991 ja koondab enam kui 40 jahimeest.

Kuidas toimub ajujaht?

Osalejate ehk ajajate ülesanne on liikuda ühest metsa servast teise kõrvuti kindla vahemaaga ja tehes häält, et ajada uluk metsast välja. Eesmärk on anda hundile mõista, et saar pole talle sobiv elupaik.

Kuidas valmistuda?

Osalejal ei ole varasemat kogemust vaja, juhendamine toimub kohapeal. Oluline on ennast panna soojalt ja niiskustpidavalt riidesse, jalga kummikud, riietele peale panna punane/oranž ohutus- vest. Kui vesti pole, sobib punane või oranž ülarie. Kui on, võib kaasa võtta vile või väikese pasuna, millega ennast kuuldavaks teha. Mobiil olgu laetud.

Vormsi esindaja Kodukant Läänemaa uues juhatuses

14. septembril valiti MTÜ Kodukant Läänemaa üldkoosolekul uus 7-liikmeline juhatus, kuhu kuulub MTÜ Vormsi Kraami esindajana Rutt Veide. Kodukant Läänemaa tegevus põhineb kolme sektori partnerlusel, mistõttu jälgitakse avaliku-, mittetulundus- ja ettevõtlus-sektori esindajate tasakaalu juhatuse moodustamisel. Teised juhatuse liikmed on Elle Ljubomirov, Kadi Paaliste, Marko Toming, Nele Söber, Raina Jeeberg ja Steve Truumets.

Vallal on keskkonna- ja planeeringuspetsialist

Septembris alustas Vormsi valla keskkonna- ja planeeringuspetsialistina tööd Marja-Liisa Meriste. Tal on magistrikraad geoloogia erialal Tartu Ülikoolist ja Röpina aianduskoolist on ta saanud aedniku kutse. Ta on töötanud varem keskkonnaametis. Vallavalitsuses võtab Marja-Liisa ette tööd, mis on seotud keskkonnanubadega, on abiks üldplaneeringu koostamiseks vajalike tööde koordineerimisel ja pikalt edasi liigutamist ootavate detailplaneeringute lõpetamisel. Juba varem, suve algusest, elab Marja-Liisa püsivalt Vormsil.

Vormsilaste tunnustamine

4. oktoobril toimunud Läänemaa aasta õpetaja ja täiskasvanuhariduse tunnustamisüritusel oli huvialaõpetajana nomineeritud Vormsi kooli õpetaja Madli Paulus. Täiskasvanuhariduse Läänemaa aasta õpiteo eripreemia pälvis MTÜ Vormsi Kraam koolituste ja kursuste korraldamis eest.

Vormsi ühines saarte energiaagentuuriga

30. oktoobril asutati MTÜ Saarte Energiaagentuur, mille üks asutajaliige on Vormsi vald. Vallavanem Maris Jõgeva sõnul on agentuuri eesmärk tänapäevaste energialahenduste toomine saartele. Sellest koostööst saab Vormsi kasu nii lisanduvate teadmiste kui rahalise säästu abil. Tulevikus toob energiaagentuuris osalemine saarele kasu nii majandusarengus kui paremini hoitud keskkonnas. Agentuuri asutajaliikmeteks on Hiiumaa, Kihnu, Muhu, Saaremaa ja Vormsi. Lisaks osalevad Saaremaa ettevõtjate liit, Hiiumaa ettevõtjate liit ning Tallinna Tehnikaülikool. Vormsi osa agentuuris on 0,83 protsenti ehk valla asutamiskulu on 41,5 eurot.

Talharpa-orkester Haapsalus

Rannarootsi muuseumis koguneb 4. novembril ligi 40 talharpa ehk hiu kandle mängijat, et harjutada suviseks eestirootslaste laulupeoks. Juhendaja Liisa Koemets-Bastida sõnul võib iga kahe kuu tagant kokku saavat hiu kandle orkestrit Eesti suurimaks nimetada, kirjutab Lääne Elu veebileht 28. oktoobril. Orkestris osalevad ka Vormsi talharpa-mängijad. 5. eestirootslaste laulu- ja tantsupidu „Lähemalt ja kaugemalt“ toimub Haapsalu piiskoplinnuses 6. juulil 2024.

Kutseliste kalurite andmete esitamine muutub

1. jaanuarist 2024 muutub kutseliste kaluritele kohustuslikus andmete elektrooniline edastamine. Regionaal- ja põllumajandusministerium on loonud selleks programmi PERK, mille kaudu peavad kalurid hakkama esitama püügiandmeid. Kalurid peavad registreerima nutiseadmega sadamast väljumise ja naastes hinnangulised püügikogused. Aega lossimiseks ja saagi kaalumiseks on ööpäev. Süsteemi tuleb sisestada ka kalade esmamüük ja vedu.

Eelarve toetab püsielu Vormsil

MARIS JÕGEVA, VALLAVANEM

Oktoobris kinnitas vallavolikogu Vormsi valla eelarvestrateegia eelolevaks neljaks aastaks. See on pikaajaline finantsplaan ja kokkulepe, mille alusel alustab vallavalitsus 2024. aasta eelarve koostamist. Samuti on strateegia aluseks investeringute kavandamiseks.

Mõnede kriteeriumite järgi on Vormsi vald rikas vald. Rahandusministeriumi 2022. aasta andmetel oli saare elanike keskmine sissetulek 1744 eurot (võrdluseks: Eesti mediaan 1453 €) ja valla eelarve iga elaniku kohta 3473 eurot (Eesti mediaan 2069 €). Lihtne matemaatika aga ütleb, et kui ka keskmiselt jõukamaid elanikke on kümneid kordi vähem, on ühiskassa maksutulu näol siiski kordades väiksem. Seepärast peab väike vald olema oma rahakoti plaanimisel äärmiselt hoolikas.

Aastatele 2024–2027 plaanitud investeringud lähtuvad valla arengukavast. Valikute tegemisel on eelistatud objektid, mille finantseerimiseks õnnestub kasutada fondide toetusvahendeid. Viimasel kahel aastal oleme parandanud toetuste abil teid, alustanud põhjarannikule Rälby väikesadama rajamist, kavandame mobiilimastide ehitust. Lähiaastate suurimaks kuluks on spordihoone. Plaanis on jätkata sadamakohtade väljaarendamist, partnerluses ettevõtjatega rajada ühiskööök. Need on projektid, mis parandavad aastaringselt saarel elavate inimeste elukvaliteeti, aga hea majandamise korral loovad eeldused sissetulekute kasvaks siinsetele ettevõtlikele inimestele.

Teiseks prioriteediks investeringute valikul on teha ära hädavajalik – parandada hoonete seisukorda ja energiatõhusust, investeerida jätkuvalt teedesse ning sotsiaalteenustesse.

Valla ülesanne ei ole ainult arendustegevus, vaid tagada kohapealsed teenused ja sotsiaalne turvalisus. Ma ei ole kindlasti nõus sellega, et väikeses vallas ei ole võimalik kvaliteetseid teenuseid pakkuda, aga tunnistan, et me saaks paremini.

Eelarve koostamisel on vaja nutikust. Vormsi vald ei ole nii rikas, et lubada endale edevusprojekte. Lisaraha saab leida ka kohaliku omavalitsuse põhitegevusele.

Näiteks on projektitoetused andnud lisa kultuurivaldkonda, täiskasvanuharidusse (minge saareülikooli loengutele!), parandanud kriisivalmidust, koostööd teeme Toidupangaga ja osaleme aktiivselt Läänemaa omavalitsuste ühisprojektides.

Toetused ei tule niisama – väiksemadki eeldavad tööd, mis omakorda tähendab investeerimist inimestesse, et jätkuks

Lisaks kahele mobiilsidemastile peaks Vormsi järgmise aasta lõpuks tänu toetusele saama juurde kaks uut masti. Foto Egon Erkmann

suutlikust tegevusi algatada, käivitada ja lõpule viia.

Vormsi arengu ja valikute põhiküsimuseks on: kuidas kohaliku elukeskkonna ja teenuste kvaliteeti hinnata? Täna on regionaalministeriumi koostatava minuomavalitsus.ee veebilehe alusel Vormsi valla täitmata 71 teenuste baastaseme kriteeriumi.

Üle Eesti samu kriteeriume omavalitsustele kohaldada ei saa. Kohaliku elukvaliteedi tagamine ja parandamine saarel nõuab veidi teisi lähtealuseid kui näiteks linnas. Nii on soomlaste eestvedamisel koostatud väikesaarte elukeskkonna hindamiseks indeks (*habitability index*), mis vaatab seitset valdkonda: inimeste jõukus, usaldus ja osalus kogukonnas, puhas vesi, ökosüsteemide hoituse, paikkondlik atraktiivsus, energiakindlus ja kohalik ettevõtlus. Need on teemad, mis on tasapisi saamas ka Vormsi tegevus- ja eelarvekasutuse valikute aluseks.

Vald plaanib uusi mobiilsidemaste

EGON ERKMANN

Vormsi mobiilsidemaste jaoks on praegu hullos kaks masti. Kahjuks ei taga nende asukoht korralikku mobiilsidemastide kogu saarel. Selleks plaanib Vormsi vald rajada lisaks veel kaks masti – ühe lääne- ja teise idaringile.

Valla majandus- ja halduspetsialist Andres-Andi Sarv tõdeb, et see pole tavapärane, et vald rajab ja omab mobiilsidemaste. „Kahjuks ei ole sideettevõtjad huvitatud sellise investeringu tegemisest, sest nende jaoks on Vormsi turg väike,“ ütleb Sarv. „Samas vallale, nii inimestele kui päästetööliste jaoks, on levi ja andmeside eluliselt

vajalik,“ selgitab ta valla soovi rajada ise uued mobiilsidemastid. „Vallale on oluline kogu saare elu- ja töökeskkonna paremaks muutmine.“

Mastide rajamine saab võimalikuks tänu maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetmele (MATA). MATA kaasrahastamine katab enamuse ehk 193 875 eurot mastide 258 500 eurosest kogumaksumusest. 64 625 eurot jääb Vormsi valla kanda.

Üks mast rajatakse Kersleti loomalau-tade kõrvale, teine mast Söderby ja Norrby küla piirile tee ja mere vahele. Mastid tulevad 80 meetrit kõrged.

Mastid rajatakse eramaadele ja eelkõikulepped maaomanikega on olemas. „Vald sõlmib maaomanikega pikaajalised

Kaasava eelarve ideed on hääletusel 10.-20. november

Oktoobr lõpus oli kaasavas eelarvesse ideede esitamise tähtaeg. Vallavalitsusse saadetud ettepanekud vaadatakse komisjoni poolt läbi. Projektid, mis on 5000 euroga teostatavad ning parandaksid avalikult kasutatavat ruumi, avaldatakse Vormsi valla lehel www.vormsi.ee.

10.-20. november saavad kõik vähemalt 16-aastased Vormsi valla elanikud hääletada oma lemmiku poolt. Kõige enam hääli saanud idee tehakse Vormsi vallavalitsuse ja idee esitaja koostöös teoks.

Elmisel aastal valiti teostamiseks projekt „Rannad kordal!“, mille tulemusena puhastati Borrby rand ja Borrby, Norrby ja Rumpo randa paigaldati välikäimlad.

Külakeskused said mustkattega teed

Vormsi valla tellimisel ja maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme toel tehti juulis ja augustis saare külakeskustes teetöid. Selle käigus kaeti kokku umbes neli kilomeetrit kruusateed mustkattega. Eesmärk oli parandada nii teede seisukorda kui vähendada asulates tolm. Tolmuvaba katte alla viidud lõigud valiti lähtuvalt teehoolduskavast ja aruteludest külade esindajatega.

Projekti maksumus oli kokku 294 446 eurot. Riigi toetus oli sellest 220 835 eurot ja valla eelarvest kaeti 73 611 euro ulatuses. Kruusakattega teede parendamist jätkab vallavalitsus vastavalt võimalustele.

Projektitoetuste saajad

ANGELA MÄGER, KULTUURISPETSIALIST

2023. aasta projektitaotluste II voorus oli projektide toetamiseks kokku 5000 eurot, millest eraldati 4986 eurot.

Vastavalt taotlustele toetati projekte:

- Seltsingu Butiik projekt „Butiigi proudad kutsuvad aega veetma“ – 1236 eurot.
- OÜ Sviby Rent projekt „Loovpäevad noortele ja täiskasvanutele“ – 700 eurot.

Osaliselt toetati projekte:

- MTÜ Vormsi Jahiseltsi projekt „Vormsi rahva jahipäevad“ – 900 eurot.
- MTÜ Spordirajatised projekt „Vormsi mälumäng 2023/2024“ – 1000 eurot
- MTÜ Vormsi Vaib projekt „Talve Vaib“ – 1150 eurot

Seekord ei saanud toetust kolm projekti, millest ühe puhul otsustati kulud katta Vormsi valla ürituste eelarves. Tegemist on traditsioonilise osalemisega iga-aastaselt mardilaadal Tallinnas.

Projektide hindamiskomisjoni kuulus Maris Jõgeva, Harry Rosenblad, Björn Berggren ja Yngve Rosenblad.

Vormsi vallas saab taotleda raha kultuuri- ja kogukonnaprojektide elluviimiseks kahel korral aastas.

lepingud,“ selgitab Sarv. „Mastide tööd projekteerimisest ehituseni tellib vald. Pärast mastide valmimist sõlmivad teenusepakkujad vallaga lepingu.“ Ta kinnitab, et kolme operaatoriga (Telja, Elisa ja Tele2) ollakse kontaktis.

Andres-Andi Sarv selgitas, et kui kevadeks on paberimajandus korras, siis algab ehitus. Ehitus on kahes etapis: 2024. aasta kevad-sügisel valmistatakse ette kinnistud ja rajatakse vundamentid ning suvi-sügisel paigaldatakse mastid.

Telja tegi ka uuringu, kust selgub, et pärast uute mastide rajamist oleks Vormsi kaetud 90% ulatuses hea või väga hea mobiilsidega.

Vallamaja kroonika

Lühike ülevaade kohtumistest ja aruteludest, kus vallatöötajad on osalenud

1. sept – valla projektitaotluste hindamiskomisjoni koosolek
6. sept – Lääne regiooni kriisikomisjoni koosolek Pärnus
13. sept – Vormsit külastas Häädemeeste vallavalitsus
14. sept – Kodukant Läänemaa üldkoosolek Haapsalus
14. sept – esimene Hõbekohvik
15. sept – volikogu istung; kohtumine teede remondi asjus
19. sept – vallavalitsuse istung
22. sept – kaasava eelarve kohtumine
25. sept – tuleviku omavalituse ümarlaud regionaalministeeriumis
- 26.-27. sept – vallaametnikud Kihnu
28. sept – vallavalitsus ja kohtumine Sviby elanikega talumuuseumis
29. sept – saareülikool Vormsis
4. okt – lumetõrje kohtumine
4. okt – Läänemaa haridustunnustusüritus Haapsalus
5. okt – Läänemaa turismialane koosolek SA-s Läänemaa
10. okt – Eesti Saarte Kogu juhatuse koosolek
11. okt – Läänemaa omavalitsuste ja riigiasutuste ümarlaud
12. okt – Hõbekohvik
13. okt – vallavalitsuse ja volikogu istung
16. okt – vallavalitsuse istung
24. okt – Läänemaa spordiprojekti-teemaline koosolek Haapsalus
27. okt – saareülikool Vormsis
30. okt – vallavalitsus, Saarte Energiaagentuuri asutamiskoosolek, kohtumine Suuremõisa inimestega

Ühine purjetamine rannapäeval Svibys 4. septembril.

Koolipere loob ühistunnet

SABINE BURGER, DAY-LEE HOLM

Kooliaasta esimene etapp viiest on ühel pool. Õppeaasta alguse rahmeldamine on muutunud tavapärase tempoga toimetusteks. Uutel tulijatel – 1. klassi jütsidel, uutel õpetajatel ja koolijuhtidel – on olnud sisseelamise aeg.

Sel õppeaastal on tähelepanu keskmes koolipere ühistunne. Väikeses kogukonnas on iga osaleja erakordselt oluline. Õppimine ei toimu isoleeritult, üksiku protsessina ajus – heaolu kollektiivis ja sõbralikud suhted on oluline, et õppimine õnnestuks. Seda nii õpilaste kui ka õpetajate puhul. Me ei õpi ainult hinnateks ega eksamiteks, vaid ka elu jaoks, et oskaksime toimida ühiskonnas ja meie imelise saare kogukonnas.

Koostegemised

Ühistegevusi, mis algasid kooliaasta alguse koolimaja värskendamise talgupäevadega, on olnud nii väiksemaid kui suuremaid.

Nii saime kooliaastale hoo sisse 4. septembril rannapäeval ühise purjetamise ja sõudmisega Svibys. 15.-17. septembrini olime Hiiumaal Kärklas saarte noorte pärimuspäevadel koos Kihnust, Ruhnust, Muhust, Pranglilt, Saaremaalt ja Hiiumaalt

pärit noortega. 27. septembri mihklilaadal esitlesime koolimajas suvise hooaja saaki. Kooli tegemisi saab jälgida Vormsi kooli Facebooki lehel.

Oma kooli tund

Kõige olulisem uuendus on koolipere ühine sisse- ja väljajuhatus koolinädalast esmaspäeval ja reedel – oma kooli tund.

Killustatud koolipäevad on oluline, et tajuksime üksteist ja kooliperet tervikuna. Need on hetked ühiste projektide planeerimiseks, ettevalmistamiseks ja oluliste teemade arutamiseks. Lisaks on see aeg, mis aitab edendada suhtlemist ja koostööd, väärtusi, isiklikku ja rühma heaolu. Säilitades traditsioone ning lõimides neid uute tegemistega leiame tasakaalu, et edasi liikuda.

Kes soovivad aimu saada kooli igapäevaelust või lihtsalt aega veeta astugu julgelt sisse koolimaja avatud kohvituppa!

Hullos kaevati välja punaväelaste säilmed

EGON ERKMANN

6. oktoobril kaevasid sõjamuuseumi arheoloogid Hullos keskuses olnud sõjahauast välja 1941. aastal hukkunud punaväelaste säilmed.

Arheoloog Arnold Unt rääkis, et 12 inimese säilmed olid paigutatud nelja kirstu, kirjutab Lääne Elu veebileht 7. oktoobril. Väljakaevamine toimus kiiresti – alustati kell 10 ja lõpetati kell 14.

Ühtegi väljakaevatud sõdurit tuvastada pole võimalik. „Nööpide järgi oli nende hulgas mereväelasi,” ütles Unt Lääne Elule. „Kohalike jutu järgi maeti siia ka 1941. aastal randa uhitud sõjaväelased.”

Nüüd tuvastatakse täpsemalt kui mitme inimese säilmed leiti ning seejärel toimub nende säilitamine Harjumaal asuval II maailmasõja ohvrite mälestamiseks rajatud ja viimaseks puhkepaigaks pühitsetud matmispaika.

Vormsi vald ja Eesti Sõjamuuseum kinnitavad, et inimeste säilmed jõuavad väärikalt selleks ettenähtud puhkepaika. 1941. aastal langesid Vormsil ka saksa sõdurid, kes maeti Vabadussõja mälestussamba taha. „Need 19 langenut maeti suuliste pärimuste järgi juba Saksa okupatsiooni ajal ümber Pärnusse saksa sõjaväekalmistule,” ütleb kirikuõpetaja Ants Rajando. Avatud kääbastest jäänud lohud tasandati alles 2020. aastal.

Vormsi talumuuseum sai kuningliku tunnustuse

EGON ERKMANN

Ormsö Hembygdsförening (OHF)/Vormsi Kodukandi Ühing (VKÜ) pälvis Rootsi kuningliku Gustav Adolphi akadeemia Anders Diösi fondi 50 000 Rootsi krooni (u 4200 eurot) suuruse haridusauhinna.

Auhinnaga tunnustatakse Svibys asuvat Pearsi talu, mis on muudetud toimivaks vormsirootslaste elu ja ajalugu tutvustavaks talumuuseumiks (rootsi keeles *hembygdsgård* ehk kodutalu). Akadeemia peamine eesmärk on edendada ja toetada rootsi rahvakultuuri uurimist.

„Loomulikult on meil suur au, et meid sellisel viisil märgati,” ütleb Claes Hemlin, OHFi president ja VKÜ juhatuse liige. Ta tõstab esile VKÜ esimehe Torbjörn Helgessoni ja Vormsil olevate liikmete olulist tööd, kellele poleks võimalik muuseumi kõrget kvaliteeti hoida. „Ühingu juhatuse on siiralt tänulik kõigile liikmetele, kes on aastate jooksul selle arengu võimalikuks teinud,” tunnustab Hemlin ning loodab, et

raha saab kasutada muuseumi edasiseks arendamiseks. Olgu selleks või näitused. Järgmisel aastal moodub 80 aastat rootslaste lahkumisest Vormsilt ning muuseum soovib seda meenutada.

Lisaks valis kuninglik akadeemia Rannarootsi muuseumi direktori Ülo Kalmu oma kirjavahetajaliikmeks panuse eest eestirootsi kultuuri säilimise. Kalmul on õigus osaleda akadeemia koosolekutel ja seal on tal nõuandev hääl.

Auhinnad antakse kätte 6. novembril toimival akadeemia pidulikul aastakoosolekul Uppsala lossis Rootsis.

Ormsö Hembygdsförening (OHF) moodustati 11. aprillil 1992 vormsirootslaste poolt ja tegutseb Rootsis. Eesti sõsarühing Vormsi Kodukandi Ühing (VKÜ) asutati 16. detsembril 1999. VKÜ asutajateks olid Valvi Sarapuu ja vormsirootslased Maria Gilbert ning Harald Mickelin. Ühingu esimeseks esimeheks sai Valvi Sarapuu. Pearsi talus avati talumuuseum 29. juulil 2005.

Lapse ja vanema vaimsest tervisest

KÄRT LUSMÄGI,
VORMSI KOOLI PSÜHHOLOOG

Millised on lapsevanema huvid ja hovid? Aga laste omad? Töötan koolis ja näen igapäevaselt, kuidas huvide puudumine mõjutab laste elu.

Liiga paljud lapsed ütlevad, et neil pole hobisid. Või, noh, üks siiski on – ekraan... Olgu siis arvuti, telefoni, tahvelarvuti või televiisori oma. See pole hea variant.

Koolipsühholoogina tean, et näiteks enesevigastamine ja enesetapumõtted ei ole kahjuks midagi eripärast koolides. Ometi saab neidki ennetada enda vaimse tervise eest hoolimisega, mis omakorda – eriti lastel – käib läbi huvide ja hobide.

Jagan väikest retsepti vanematele, et hoida nii enda kui oma laste vaimset tervist. Selleks tuleb jälgida vaimse tervise viit alust.

1. Uni. Hea uni on kõige alus. Lastel puhul tuleb arvestada, et nende unevajadus on suurem kui 8 tundi, mida me kõik teame. Unepuudus tekitab palju kahju. Väsinud aju ei õpi, konkreetselt on seda näha hinnetes. Suures plaanis tekivad õpilüngad ning õpiraskused. Väsinud ajuga inimene on tujukas, tal on nõ lühike sütik.

2. Toitumine. Kas laps sööb hommiku-sööki? Õppimiseks on vaja ajul energiat. Millal on õpilasel kõige rohkem aju jaoks energiat vaja? Ikka kooliks, õppimiseks. Millal algab kool? Hommikul.

3. Liikumine. Meie tervist mõjutab ajukeemia. Adrenaliin, dopamiin, kortisool jt ained, mille tasakaal ajus on oluline. Kui mõnda ainet on liiga vähe või liiga palju, mõjutab see tervist. Liikumine toodab realselt nn õnnehormoone. Õnnehormoonide suurem osakaal meie ajus hoiab meie vaimset tervist. Kas laps ja te ise liigute piisavalt?

4. Head suhted. Kas olete kogenud üksilduse tunnet ja kuidas see enesetunnet mõjutab? Kas olete pidanud asju ajama inimesega, kes jätab pidevalt kokkulepped täitmata ning keda ei saa usaldada?

Väga paljud lapsed tunnevad end üksildasena. Kui laps leiab oma klassi- või koolikaaslaste hulgast kellegi, kellega ta klappib, on tal vedanud. Väiksem laste arv tähendab ka vähem inimesi, kellega klapp võiks tekkida.

Lisaks mõjutab laste arengut ja vaimset tervist olulisel määral turvalised suhted täiskasvanutega. Lapsel on vaja vähemalt ühte täiskasvanut, keda usaldada ning kelle peale kindel olla. Inimene, kes täidab oma lubadusi ning kes on lapsele eeskujuks. Lastel on loevad teod.

5. Head tunded. Milliseid mõtteid oma päevas rohkem mõtlete, kas positiivseid või negatiivseid? Aus vastus on, et negatiivseid mõtteid esineb päris tihti. Kui mõtleme negatiivseid mõtteid, siis ei saa tekkida ka positiivseid, häid tundeid. Seega tasub küsida endalt: kas lapsel on õppimine lihtne? Kas lapsele meeldib koolis käia? Kas lapsel on sõpru?

Igal lapsel on vaja sõpru. Igal lapsel on vaja tunda eduelamust, et ta on milleski osav. Igal lapsel on vaja enesekindlust. Erinevate huvide ja hobidega tegelemine toetab last just selles.

Eriti tore on, kui lapsele meeldib nii koolis aga tal on ka hovid. Samuti kui ta puutub kokku lastega enda koolist väljaspool, mis annab võimaluse uuteks sõprussidemeteks. Ühtlasi tõstab see laste motivatsiooni. Neil on mida oodata, neil on rohkem häid tundeid.

Minu koht minu kogukonnas

LIINA JUTT, HOSBY KÜLAVANEM

Hosby külaselts korraldab laupäeval, 11. novembril kl 15-19 koolituse „Minu koht minu kogukonnas“. Koolitajaks on Kai-rit Lindmäe (fotol), kes on vaimse tervise-, kriisi- ja kogemusnõustaja.

2015. aastal ei olnud Hosbys elektrit, kuid tänaseks on paari suvemajaga külast saanud ridaküla nagu vanasti. See pole veel kõik – külas on nüüd olemas üheksa sildumiskohaga väikesadam, puhkeala, tähistatud on kultuuripärandiobjektid, rannaniit on hooldatud, toimuvad traditsiooniks saanud lõkkeüritused jne.

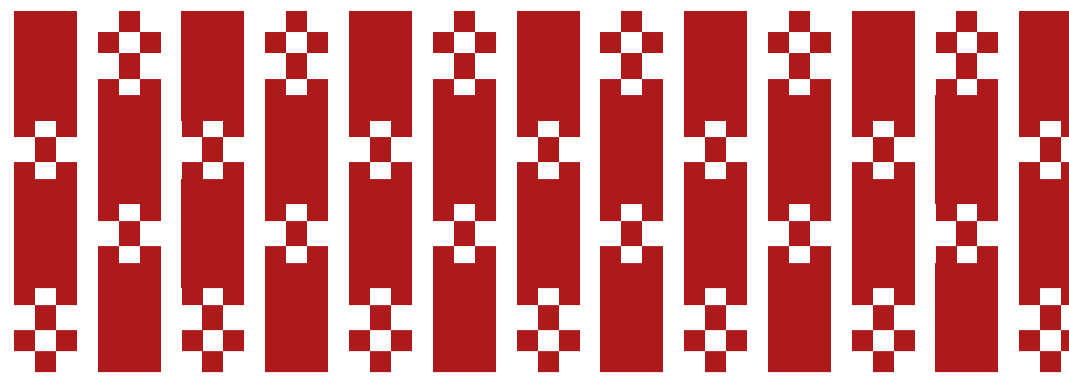
Me näeme ja teame, et kogukonnana jõuab rohkem ja kaugemale. Kuidas aga kaasata ja olla kaasatud? Millised on meie tugevused ja nõrkused? Millised on meie rollid, mida täidame? Kuhu me sobitume

oma kogukonnas? Need on mõned küsimused, mille üle koolitusel arutatakse ning mis aitavad aru saada endast ja kogukonnast.

Palun anna oma osalemissoovist teada liina.jutt@telia.ee või tel 520 7333. Pärast registreerimist saad kinnituse osalemise kohta koos toimumiskohaga. Kohtade arv on piiratud. Koolitus on tasuta.

Hosby tegemisi uudista Facebookis: Hosby Külaselts MTÜ

Sündmused

Kavas võib tulla muudatusi, uuendatud sündmuste infot saab kodulehelt vormsi.ee/sundmused

Sündmused on nii tasulised kui tasuta. Täpsema info saamiseks võtke ühendust sündmuse kontaktiga.

November

4.11 Butiigi prouade korraldatav „Surmakohvik“ **lõkkub edasi** esineja haigestumise tõttu. **Jälgi reklaami!**

5.11 kl 11-12 jumalateenistus. Püha Olavi kirik

7.11 kl 19-21 kino „Tume paradiis“. Rahvamaja

10.11 kl 8-19 sõit Tallinnasse Mardilaadale. Registreerimine ja info: angela@vormsi.ee, tel 5836 4634

11.11 kl 15-19 koolitus „Minu koht minu kogukonnas“. Korraldaja Hosby külaselts. Registreerimine: liina.jutt@telia.ee või tel 520 7333

14.11 kl 19-21 kino „Taevatrepp“. Lugu ajast ja muusikast, sõprusest ning armastusest ja surmast, elust tänapäeval ja 70ndate lapsepõlves. Rahvamaja

19.11 kl 11-12 jumalateenistus. Püha Olavi kirik

23.11 kl 16-18 hõbekohvik. Kõigi 65+ Vormsi elanike kokkusaamiskoht. Rahvamaja

24.11 kl 16 saareülikool Vormsis: hariduspsühholoog Grete Arro. Vormsi koolimaja

25.11 kl 19-23 Vormsi mälumängu I etapp. Kõrts Krog No. 14. Registreerimine ja info: vormsisport@gmail.com, tel 514 1418

28.11 kl 18-19 kino „Jätee veerel“. Dokumentaalfilmi tegevus toimub Eesti põhja- ja läänerrannikul, kus talvine jääteede kasutamine on sajanditevanune

traditsioon. Pärast filmi toimub 2024. a kultuurisündmuste arutelu. Rahvamaja **28.11 kl 19.15** 2024. a sündmuste ja ettepanekute koosolek, 2023. a kokkuvõte. Rahvamaja. Lisainfo tel 5836 4634, angela@vormsi.ee

Detsember

3.12 kl 11-12 I advendi jumalateenistus. Püha Olavi kirik

5.12 kl 16-18 perepäev jõuluteemalise meisterdamisega ja film „Kasper ja Emma imelised jõulud“. Rahvamaja

9.12 kl 19-23 Vormsi mälumäng. Kõrts Krog No. 14. Registreerimine ja info: vormsisport@gmail.com, tel 514 1418

13.12 kl 15.30 luutsinapäev ja kooli jõululaat. Vormsi koolihoov

17.12 kl 11 III advendi jumalateenistus. Püha Olavi kirik

17.12 kl 12-16 jõululaat. Rahvamaja

19.12 jõulutervitused saare külades jumalateenistus. Püha Olavi kirik

21.12 kl 17 väärrikate jõuluõhtu. Meeleolu loob Laikrete perebänd.

Oodatud on kõik 65+ vormsilased. Rahvamaja. Vajalik eelregistreerimine tel 5303 5222 või janika@vormsi.ee

24.12 kl 17 jõuluõhtu jumalateenistus. Püha Olavi kirik

25.12 kl 11 I jõulupüha jumalateenistus. Püha Olavi kirik

26.12 kl 17 laste ja noorte jõulupidu koguduse majas

29.12 kl 20-00 aastalõpupidu ansambliga VLÜ. Rahvamaja. Lisainfo tel 5836 4634, angela@vormsi.ee

Saareülikool Vormsis

24. novembri külaliseks on Grete Arro, kes on on hariduspsühholoog

Kõik seminarid toimuvad Vormsi koolimajas ja on on tasuta ning avatud kõigile huvilistele!

vormsi.ee Lisainfo: Janika Viilma janika@vormsi.ee, 5303 5222

Detailplaneeringu algatamine

Vormsi vallavalitsus teatab Põhja detailplaneeringu algatamisest Norrby külas, Vormsi vallas, Läänemaal. Detailplaneeringuala suurus on ligikaudu 1,3 ha ja see hõlmab Põhja katastriüksust (katastritunnus 90701:001:0915) sihtotstarbega maatulundusmaa 100%, pindalaga 10 448 m². Detailplaneeringu koostamise eesmärk on tervikliku kinnistu moodustamine; individuaalelamu, abihooned, kuuri, elektri- ja sideühenduse ning puurkaevu rajamine; vajaliku juurdepääsu lahendamine Põhja ja Martini (tunnusega 90701:001:0818) katastriüksuste tarbeks; servituutide vajaduse määramine; ranna ehituskeeluvööndi vähendamine.

VORMSI MÄLUMÄNGUD

ETAPID TOIMUVAD:

25. NOVEMBER
09. DETSEMBER
20. JAANUAR
17. VEEBRUAR
16. MÄRTS

MÄNGUD ALGAVAD 19:00
KÕRTSIS KROG NO. 14

REGISTREERIMINE JA INFO:
[VORMSISPORT@GMAIL.COM](mailto:vormsisport@gmail.com)
5141418

ÜRITUST TOETAB:

In memoriam Valvi Sarapuu

19.02.1957–1.10.2023

Sügislehte langemise ajal lahkus manalase Vormsi valla pikaajaline töötaja ja saarele pühendunud Valvi Sarapuu.

Valvi tuli vallamajja tööle jaanuaris 1995 ning töötas siin kuni pensionile jäämiseni 2021. aastal.

1990. aastad olid pärast nõukogude okupatsioonist vabanemist muutusterohked ja tormilised. Valvi tuli tööle ilma erihariduseta ning õppis kõik vajaliku töö käigus. Ja seda vajalikku oli palju – saarel peab olema multitalent, sest pole võimalik ühele erialale keskenduda. Nii olidki Valvi valdkondadeks ehitus, planeerimine, maakorraldus, teede hooldus, jäätmemajandus, tuleohutus, valla hoonete remont jm.

Valvi täiendas ennast pidevalt. Ta oli enesekindel ja julge ning alati valmis aruteluks ja koostööks. Samas julges ta alati

õelda välja oma arvamuse, vaatamata sellele, et see ei pruukinud mõnikord teistele meeldida.

Tema tööd hindasid ka erinevad vallavanemad. Vormsi valla 20. sünnipäeval 2011. aasta tunnustati teda pikaajalise töö eest.

Endised töökaaslased mäletavad tema head huumorimeelt, mis tegi temast mõnusa kaaslasena. Töökaaslasena oli ta abivalmis ja tema peale võis loota.

Valvi oli ka kogukondlikult aktiivne. Nii oli ta 1999. aastal koos vormsirootslastega üks Vormsi Kodukandi Ühingu asutaja ning esimene esimees. Viimased aastad oli ta Kodukant Läänemaa hindamiskomisjoni liige.

Valvi oli väga uudishimulik, huvitus poliitikast käsitööni ja luges palju, oli laia silmaringiga ning kursis kõigi maailma asjadega. Teda huvitas Vormsi loodus, ta teadis peast kinnistuid ja nende omanikke ning häid seenekohti.

Vormsi vallavalitsus

Vormsi valla ajaleht
Oktoober 2023

Vormsi Vallavalitsus
E-post: vv@vormsi.ee
Tel: 529 6318

Toimetaja: Egon Erkmann
Trükk: AS Pajo

Hea vormsilane!

Saada kaastõid, mis on seotud Vormsi ja vormsilastega.
Kirjuta e-postile vv@vormsi.ee

LEV ja NADEŽDA ZAVJALOVA

Õnnitleme
50. pulmaastapäeval!

Tütred, sugulased ja sõbrad

Palju õnne!

Vormsi väärrikad
sünnipäevalapsed

September

HELVE KARILA 70
ARVO OORN 70
ARNE SARAPUU 70
LEMBIT TARGAMAA 86
HELGI MAURER 87

Oktoober

URSULA PETERSON 70
MIHKEL KOPPEL 75
GENNADI LEVOŠKIN 80
REIN BENNO 84

